

ИЗЛОЖБИ

Јадровит експресионизам

● Кон новата поставка на Галеријата на Никола Мартиновски во Крушево

Излагањето на шест творби од Никола Мартиновски (1903-1973) во Галеријата што го носи неговото име во Крушево, е еден пригоден, симпатичен начин да се одбележи годишнината од неговата смрт. Се работи за помалку познати дела од неколку приватни збирки, во Крушево, родниот град на уметникот „Жена што свири на клавир“ од 1923 година- најстара сочувана слика, три портрети од 1943 и 1947 година, „Девојче“ од 1957 година и еден линорез од 1943 година.

Ако може да се направи една поцелосна ретроспектива на Никола Мартиновски (од многуте приватни и јавни колекции кои поседуваат негови дела) верувам дека ќе согледаме огромен опус со потврдување извесни уточнувања на карактеристиките и вредноста на одделни периоди или фази. Досега, обработката и критичките идеи пред се од д-р Борис Петковски, се засноваа на најголемиот можен број дела.

Опфатени се сите сегменти и периоди, сета сложеност што го карактеризира делот на Никола Мартиновски контекстот и времето во кое тој создавал. Таа замислена изложба ќе ни го потврди тоа што е забележано и многу порано, а сега и времето покажува: дека се работи за голем сликар, еден од малкумината што ја создадоа и ѝ обезбедија широка афирмација на модерната уметност во Македонија. Денес е веќе сталожено уверувањето дека сликарскиот опус на Никола Мартиновски, не само што ја има значајната пионерска улога туку претставува еден од меѓниците според кој се толкуваат и вреднуваат појавите и личностите што доаѓаат по него. Врз основа на деловите се развива и нашето промислување за Модерната. Никола Мартиновски по својата природа и темперамент е сликар експресионист, чие дело го следиме во континуитет низ разни влијанија и поттици. Тој првите поуки ги доби во Скопје кај зографот Димитрие Андонов Папрадишки, но потоа ги заврши уметничките студии во Букурешт (1920-1927) заокружувајќи ги со специјализацијата во Париз (1927-1928). Делото му е значајно на реалистичка подлога, но многу бргу се развива во контакт со делата на Модилјани, Сутин, Кислинг, Паскин и други сликари. Меѓутоа, треба посебно да се забележи дека Мартиновски, чии дела се препознаваат по техничката сигурност и виртуозност, го поседува карактеристичниот за него сликарски нерв и онаа го-

лема fuga што избива од неговите дела уште во раните триесетти години. Со нив всушност почнува и неговиот удел во европската ликовна сфера.

Никола Мартиновски, според податоците, од крајот на 1928 година до својата смрт во 1973 година, со кратки прекини живее во Скопје. Тој во стварноста е отсечен од европските движења, но во неговото дело се веќе вградени некои искуства на Париската школа и европскиот експресионизам. На Никола Мартиновски, впрочем, не му беше неопходен Париз за да остане тоа што е. Тој ги најде своите теми и творечки поттици во непосредната околина, меѓу луѓето „од дното“, во „трошните ромски маала“ во Скопје. Европа впрочем го покажа своето многустрано и многулико битие, се создаваше моделот на полицентризам.

Денес ниеден сликар „со нерв“ не може да остане индиферентен пред сликарството на Никола Мартиновски, пред неговиот јадровит експресионизам во кој се соединуваат елементите на деликатност но и суровост, на грацилност но и на силовитост, систематичното, решавање на боените површини но и брзи секавични потези, тонските решенија со колористичките акценти. Линијата кај Никола Мартиновски е самостојна вредност, но таа се вградува и во бојата секогаш точно нанесени. Експресионистичката слика на Никола Мартиновски, дури и кога е решена во крешендо, до френетичност не ни изгледа неприродно. И кога бојата достигнува највисоки акорди, кога деформацијата на формата добива белези на гротескното и карикатуралното и кога секој дел од сликата е обземен од еден „луд“ танц (најчесто еротски) делата на Никола Мартиновски не ја преминуваат границата на компактната и уверлива изразност. Овој наш сликар умее да го издвои карактеристичното во предметот, да му даде општа поетска вредност. Тој го регистрира тоа што му е блиско, чувствителен е на иконата и фреската но секој поттик и елемент тој го преобразува низ сопствената творечка тензија, во оној свој посебен и карактеристичен, самосвоен ликовен јазик.

Најновата поставка во Галеријата на Никола Мартиновски во Крушево, отворено во 1968 година, ги поттикнува овие импресии потсетувајќи не на портретата секогаш одново да го согледуваме неговото дело кое има фундаментално значење во обработувањето на современата македонска уметност воопшто.

Владимир Величковски